

Nüzul-Sîret İlişkisi Bağlamında Tâhâ Sûresi'nin Temel Vurguları

Fatıma Ünsal*

Öz: Tâhâ sûresi ittifakla Mekki kabul edilir. Tefsir kaynaklarında sûrenin Mekke döneminin ortalarına doğru Meryem sûresinden sonra indiği yer almaktadır. Hz. Ömer'in Müslüman olmasından evvel indiği ve okuduğu ayetlerden etkilendiği rivayet edilmektedir. Tâhâ sûresi'nin ayet içeriği metin iç ve dış bağlam çerçevesinde değerlendirildiğinde sûrenin hangi zaman diliminde nazil olduğu daha netlik kazanacaktır. Ayrıca siyer-i nebi çerçevesinde ayetleri anlama ve yorumlamanın daha sağlıklı olacağı kanusundan hareketle Tâhâ sûresinde yer alan Hz. Mûsâ örneğinin Hz. Peygamber'in hayatında nereye tekabül ettiği sorusu ayetlerin daha iyi anlaşılmasında yardımcı olacaktır. Siyer kaynakları ile tefsir kitaplarında yer alan bilgilerden hareketle Tâhâ sûresinde bütün detaylarıyla Hz. Mûsâ'nın hayat hikâyesi resmediliyor görünse de aslında sunulmak istenen büyük fotoğraf Hz. Peygamber'in Mekke'de yaşadıklarıyla Hz. Mûsâ'nın yaşadıkları arasındaki benzerliktir. Nitekim Mûsâ Peygamber özelinde Hz. Peygamber ve Ashab verilen mesajları almışlardır. Bu makalede ayetlerin nüzul sürecinde Hz. Peygamber'in hayatında meydana gelen olaylar ve değişikliklerle bir bağ kurarak bir tür satır arası okuma (söylem analizi) yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Tâhâ Suresi, Kıssa, Mucize, Tevhid, Şirk.

The Main Emphases of the Surat al-Tâhâ in the Context of the Relation Between Revelation and the Prophet's Life (Nuzul-Sîrah)

Abstract: Surat al-Tâhâ is considered as Meccan unanimously. It is mentioned in the tafsîr sources that it was revealed after Surat al-Mariam in the mids of the Meccan period. It is also narrated that it was revealed before 'Umar's conversion and he was impressed by those verses. It will be much more clarified that when it was revealed as it is studied in internal and external contexts in terms of its verses. Furthermore, the question that to what period Moses' example dates in the life of the Prophet Muhammad help understand it better, in the framework that interpreting the verses in the context of the sîrah of the Prophet is a much healthier method. With

* Öğr. Gör., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı.
Lecturer, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Divinity, Department of Tafsir (Qur'anic Exegesis), Nevşehir, TURKEY
fatimaunsal@nevsehir.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-5711-4824>

reference to sīrah sources and tafsīr books, although Moses' life story is detailed in Surat al-Tāhā, it mostly reflects the events occurred in the Meccan period. In addition, the Prophet Muhammad and his companions took the messages from prophet Moses' life. In this article, a discourse analysis is done via linking the revelation process of Surat al-Tāhā with the events took place within the sīrah of the Prophet Muhammad.

Keywords: Tafsīr (Qur'anic Exegesis), Surat al-Tāhā, Qur'anic Story, Miracle, Tawhīd (Unity), Shirk (Polytheism)

GİRİŞ

Vahyin nüzul süreci içerisinde meydana gelen hadiseler, değişen sosyo-kültürel ve psikolojik şartlar, sürekli değişen siyasal konjonktür vb. birçok neden ayetleri doğru anlama ve yorumlamaya doğrudan etki etmiştir. Hz. Peygamber'in İslam'ı tebliğ aşamasında yaşamış olduğu sıkıntılara paralel olarak nazil olan ayetlerde bunu açıkça müşahade etmek mümkündür. Nitekim önceki peygamberlerin yaşadıkları, çeşitli surelerde ve farklı bağlamlarda bazen mükerreren bazen münferid olarak tahkiye edilmekle Hz. Peygamber'e psikolojik destek sunulmuştur. Kureyşli müşriklerin vahiy ve nübüvveti inkârda ısrar etmeleri üzerine inen birçok Mekkî ayette, Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği mesajların önceki kitaplarda da mevcut olduğu belirtilmiştir.¹ Mekke döneminin ilerleyen safhalarında Ehl-i Kitap, Kur'ân tarafından sık sık Hz. Muhammed'in elçiliğinin doğruluğunun şahitleri olarak gösterilmiştir. Hz. Muhammed'in muhaliflerden yoğun baskı görüp geçici bir ümitsizliğe kapıldığı ve tebliğine devam edip etmemeyi ciddi biçimde sorguladığı dönemlerde, Kur'ân ona Ehl-i Kitap'a mensup kimselerden teselli ve destek aramasını söylemiştir.² Hatta bazı yerlerde de kendisine apaçık deliller/işaretler verildikten ve asla ummadığı bir zamanda ilahi mesaj geldikten sonra müşriklerden olmaması tembih edilmiştir.³

Kur'ân'ın üçte birlik kısmı kısasa olarak kabul edildiğinde Mekkî sûrelerde isrâiloğulları'ndan bahsedilmesi, geçmiş olaylarla ilgili kıssalara aşina olan

.....

1 Âlâ 87/18-19; Necm 53/36-56; Kamer 54/43; Şuarâ 26/196

2 Ra'd 13/36; Nahl 16/43; Ankebût 29/43; Sebe 34/6.

3 Kasas, 28/87; Ahzâb 33/48; İnsan 76/23; Fazlur Rahman, *İslâmî Yenilenme, Makaleler IV*, trc. Adil Çiftçi, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları), 2003, 15.

ve Müslümanlarla mücadelede Yahudilerden bilgi desteği alan Mekke müşriklerine kıssa ile cevap verilmesi tesadüfi olmasa gerekir.⁴ Nitekim bu dönemde nazil olan âyetlerde Allah'ın birliği, âlemlerin rabbine inanmanın gerekliliği, âyetleri inkâr edenlerin âkibeti Mûsâ ve Firavun kıssasından örneklerle vurgulanmakta, geçmiş peygamberlerin ve kitapların kabul ve tasdik edilmesi üzerinde durulmakta, peygamberleri yalanlayanların, âhireti inkâr eden ve putlara tapanların cezalandırılacağı İsrâiloğulları tarihinden örneklerle belirtilmekte, zulüm ve kibrin fayda vermeyeceği ifade edilmekte, böylece Mekke müşrikleri uyarılmaktadır.

Bu bakımdan Tâhâ sûresi hem inanç hürriyeti hem de can ve mal güvenliği açısından Müslümanların büyük sıkıntılar çektiği ve bir kısmının Habeşistan'a hicret etmek zorunda kaldığı bir dönemde nâzil olmuştur. Bu sure aracılığıyla benzer tarihî olaylardan ibret alınması, karşılaşılan sıkıntılara sabredilmesi ve Allah'a daha çok bağlanması mesajı verilmektedir. Nitekim sûrenin başında ilâhî hâkimiyetin, kudret ve merhametin her şeyi kuşattığı, hedefe ulaşma zamanının yaklaştığı belirtilerek Hz. Peygamber'e ve onunla birlikte eziyetlere katlanan ilk Müslümanlara ümit verilmiş, zaferin uzak olmayan bir gelecekte gerçekleşeceğine işaret edilmiştir.⁵

Kur'an'da kendisinden en çok söz edilen peygamber Hz. Mûsâ'dır. Hz. Mûsâ, Firavun ve İsrailoğulları kıssası Mekke döneminde nazil olan sûrelerde geniş bir şekilde anlatılır.⁶ Hz. Mûsâ'dan çok sık söz edilmesi, bir yönüyle Kur'an'ın kendinden önceki vahiy geleneğiyle bağ kurması ve bilhassa Tevrat diye anılan Yahudi kutsal kitaplarını tasdik edici olmasıyla, diğer yönüyle de Medine döneminde Hz. Peygamber ve Müslümanlar ile Yahudiler arasında sıcak ve yüksek gerilimli ilişkiler yaşanmasıyla ilgilidir. Ayetler Firavun'la mücadele ve İsrailoğulları'nı Mısır'dan çıkarıp özgürleştirme mihverinde teksif olunmuştur. Mûsâ ve İsrailoğulları kıssasındaki bir diğer önemli unsur, Hz. Peygamber'le mücadele eden Kureyşli müşriklere yönelik ikaz mahiyetindeki mesajlardır ki

.....

4 Mehmet Kılıçarslan, "Bazı Kur'an Kıssalarının İlmî ve Edebî Tahlili", *Turkish Studies* 13/9 (2018): 149-174.

5 Bekir Topaloğlu, "Tâhâ Sûresi" *DİA*, (İstanbul: TDV, 2010), XXXIX: 380.

6 A'râf 7/103-156, 159-171; Yûnus 10/75-93; Hûd 11/96-100, 110-111; İbrahim 14/5-8; İsrâ 17/2-8, 101-104; Meryem 19/51-53; Tâhâ 20/9-101; Mü'minûn 23/45-49; Furkân 25/35-36; Şu'arâ 26/10-68; Kasas 28/3-43; Secde 32/23-25; Sâffât 37/114-122; Mü'min 40/23-46; Zuhuruf 43/46-56; Duhân 44/17-21; Zâriyât 51/38-40; Kamer 54/41-42; Nâzi'ât 79/15-26.

bu mesajlar söz konusu kıssayla ilgili pasajlardaki ara bölümlerde verilir.⁷ Olaylar geçmiş peygamberlerin kavimlerine yönelik davet mesajlarını Hz. Peygamber'in Kureyş'e yönelik tebliğ ve davetini andıracak ve mesajını güçlü kılacak şekilde anlatılır. Öyle ki birçok kıssada geçmiş peygamberlerin kendi halklarına söyledikleri şeyler sanki Hz. Peygamber'in kendi kavmiyle yaşadığı tecrübeyi anlatır tarzdadır.⁸ Bu durum Taha sûresinde de görülmektedir.

Nitekim nüzul süreci içerisinde inen kıssaların Hz. Peygamber'in hayatının bir bölümüne tekabül ettiği, ondan bir kesitle örtüştüğü yadsınamaz bir gerçektir. Aynı şekilde Kur'an'da sunulan geçmiş peygamberlerin hayat kesitleri ile Hz. Peygamber'in hayatı arasında sürekli bir ilişki kurulduğu, kıssanın sonunun getirilip Hz. Peygamber ve ashabına bağlandığı da müsellemdir. Kur'an'ın üçte birlik kesiminin kıssalardan ve geçmiş peygamberlerin hayatlarından oluştuğu göz önüne alındığında Hz. Peygamber'in ve ashabın hayat fotoğrafı daha net belirginleşmektedir.

1. TÂHÂ SÛRESİ VE NÜZUL SÜRECİ

Tâhâ sûresi ismini ilk ayette yer alan hurûf-u mukatta harflerinden oluşan Tâ ve hâ harflerinin birleşmesinden almıştır. Bu harflerin iki farklı harften ziyade tek bir kelime olduğu hatta anlam olarak "Ey insan veya Ey Adam" olduğu yönünde anlam ve yoruma tabi tutulduğu görülmüştür.⁹ Devamındaki ayetler Hz. Peygamber'i Kureyş'in inkârları karşısında teselli ederek Kur'an'ın kendisine sıkıntı olsun veya Kureyş'e dayatma olsun diye değil, sadece Allah'tan korkanlara öğüt olarak indirildiğini beyan eder. Ayrıca kulun sözlerini gizli ya da açık olarak dillendirmesinin Allah için bir öneminin olmadığı, Allah'ın her

.....

7 Mustafa Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, 1. Basım, (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2016), 236-237.

8 Seyyid Kutub, *Fî zilâli'l-Kur'an*, trc. Emin Saraç, Bekir Karlığa, İ. Hakkı Şengüler, (İstanbul: Akit Yayınları, ts), 108-109.

Muhammed Âbid el-Câbirî, *el-Medhalile'l-Kur'âni'l-Kerîm*, (Beyrut: Merkezü Dîrâsât'il-Vahdeti'l-Arabiyye, 2007), 292.

9 Böyle bir düşüncenin alt yapısında İslam öncesi Arap şiir geleneğinde bu kullanımın görüldüğü hatta Allah'ın ismi olup bu isme yemin edildiğine dair görüşlerde mevcuttur. Bk. Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u-l beyân fi te'vil'l-Kur'an*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999), XVI: 135-137; Ebû Abdilâh Muhammed et-Tahir b. Muhammed b. Muhammed eş-Şazeli b. Abdilkâdir b. Muhammed b. İbn Âşûr, *Tefsîru-t Tahrîr ve't-Tenvîr*, (Tunus: Dâru'l-Tunûsiyye, 1984), XVI: 182-183; Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvîed-Dimaşkî eş-Şâfiî, thk. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 1.baskı (Kahire: Müesseset'ül-Kur-tuba & Mektebet'ül-Evlâdü'l-Şeyh, 2000), IX: 310.

durumda onun yaptıklarından haberdar olduğu bildirilir.¹⁰ Dokuzuncu ayetten doksan dokuzuncu ayete kadar ise Hz. Mûsâ'nın hayat mücadelesi anlatılır. İnkârda inat edenlerin nasıl bir ceza ile karşılaşacağı ve zaferin Hak'tan yana olanlara ait olduğu vurgusu Hz. Mûsâ-Firavun kıssası üzerinden yapılır.¹¹ Son ayetler ise ilk 8 ayetin devamı niteliğinde olup kıyamet anında meydana gelecek hallerden bahseder. Hz. Peygamber'e tebliğ konusunda acele etmemesi tavsiye edilir. Âdem-Havva'nın İblis tarafından kandırılarak cennetten çıkarılmaları anlatılarak İblis'in insan soyuna olan düşmanlığı bir kez daha hatırlatılır. Gönderilen elçilere uymayanların ahirette kör olarak haşr edilecekleri bildirilerek inkârcılar tehdit edilir. Yapılan sataşmalara karşılık Hz. Peygamber'e sabr ve namazla direnmesi tavsiye edilir. Son kısımda ise mucize isteklerinin beyhude olduğu, aslında istedikleri mucizelerin daha önceleri kendilerine verildiği, buna rağmen inanmadıkları hatırlatılır. Kendilerine doğrudan azap edilmemesinin gerekçesinin açıklanmasıyla sûre sona erer.

Tâhâ sûresi Mekke toplumunun bir kesimini Habeşistan'a hicrete zorlayan Hicri 5. yılda Mekke'de nazil olmuştur. Mushafta yirminci sırada olan Tâhâ sûresi nüzul sıralamasında Meryem sûresinden sonra Vâkıa sûresinden önce gelip kırk beşinci sıradadır. Ayrıca sûre Hz. Ömer'in İslam'a girmesiyle ilişkilendirilmiştir. İbn İshak (v.151/768) şöyle bir olay anlatır. "Habeşistan'a hicret eden Müslüman kadınlardan biri, hicret hazırlığı yaparken o sıralar müşrik olan ve Müslümanlara eziyet eden Ömer gelir ve 'Yolculuk nereye?' diye sorar. Kadın ise 'Evet sizin baskı ve zulmünüzden dolayı yurdumuzu terk ediyoruz. Allah bize nihayetinde bir çıkış yolu gösterene kadar gittiğimiz yerde kalacağız' der. Bunun üzerine Ömer 'Allah sizinle birlikte olsun' der."¹² Bu rivayete Habeşistan hicreti sonrası Hz. Ömer'in Müslüman olduğu anlaşılmaktadır.

Hz. Ömer'in Müslüman olma süreci ile ilgili iki farklı rivayet vardır. Birincisine göre Hz. Ömer, Hz. Peygamber'i öldürmek üzere yola koyulmuş, yolda karşılaştığı Nuaym b. Abdullah'ın kendi ailesinden de Müslüman olanların bulunduğunu söylemesiyle kız kardeşinin evine yönelmiştir. Kız kardeşi Fatıma'nın evine vardığında, eşi Said b. Zeyd ile birlikte Habbab b. Eret'ten Kur'ân

10 Tâhâ 20/1-8.

11 Muhammed Âbid el-Câbirî, *Fehmü'l-Kur'ân -Nüzül sırasına Göre- Hikmetli Kur'ân'ın Anlaşılır Tefsiri*, trc. Muhammed Coşkun, (İstanbul: Mana Yayınları, 2017), I: 375.

12 Ebu Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, neş. Muhammed Hamidullah, (Fas: 1976), 160.

öğrendiklerini görmüş, okudukları Tâhâ suresinin ilk ayetlerinden çok etkilenen Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in huzuruna giderek İslam'ı kabul etmiştir.¹³

Bu en meşhur rivayettir. Diğer rivayet de yine İbn İshak'da yer alır ve Atâ ve Mücâhid kanalıyla gelir. Bu rivayete göre, içki içmek için toplandıkları meclise giden Ömer arkadaşlarını bulamayınca Mekke'de şarap satılan yere gider ve orada da kimseyi bulamaz. Bunun üzerine Kâbe'yi tavaf etmeye gelir. Hz. Peygamber'i namaz kılariken gören Ömer, Hz. Peygamber'i dinlemeye karar verir. Hz. Peygamber'i korkutmamak adına Kâbe'nin Hicr tarafından gelip Kâbe'nin örtüsünün altına girerek Hz. Peygamber'e yaklaşır. Namazda Kur'ân okuyan Peygamber'i dinlemeye başlar. O sırada kalbi yumuşar, İslam kalbine tesir eder.¹⁴ İbn İshak şu rivayeti de ekler: "Abdullah İbn Mes'ûd şöyle derdi: Ömer Müslüman oluncaya kadar bizler Kâbe'de namaz kılamazdık. O Müslüman olunca Kâbe'de namaz kılarak Kureyşlilere meydan okudu ve biz de onunla birlikte namaz kıldık. Gerçi onun Müslüman olması bazı Müslümanların Habeşistan'a hicretinden sonra olmuştu."¹⁵

Her iki rivayet Hz. Ömer'in İslam'a girişini anlatması yönüyle farklı olup ilki Medinelilerden diğeri Mekkelilerden gelmiştir. Hangisinin doğru olduğu noktasında âlimler ihtilaf etmişler, ikinci rivayetin ravileri hakkında meçhul olduğuna ve daha başka eleştirilerin varlığına dikkat çekilmiştir. Birinci rivayet ise en meşhur olanıdır. Fakat her iki rivayetin doğru olabilme ihtimali vardır.¹⁶

2. TÂHÂ SÛRESİNDE TEMEL VURGULAR

2.1. Hz. Mûsâ ve Firavun İlişkisi

Hem Yahudilik ve Hristiyanlık ve hem de İslam'a göre büyük bir peygamber olan Hz. Mûsâ İsrailoğulları'nı Firavun zulmünden kurtaran dinî ve sosyal bir liderdir. Tevrat'a göre Hz. Mûsâ peygamberlerin en büyüğü olarak takdim edilir.¹⁷ Ayrıca sadece ona ait bir nitelik olmak üzere Tanrı ile yüz yüze söyleşen,

.....

13 İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, 161-162.

14 Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, neş. Mustafa Sekkâ, İbrâhim el-Ebyârî, Abdü'lhafız Şelebî, (Kahire: İhyâ'u't-Turas, ts), I: 343-350; Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, trc. Salih Tuğ, (Ankara: İmaj Yayınları, 2003), 105-108.

15 İbn-i Hişâm, *es-Sîre*, I: 342-343.

16 Câbirî, *Fehmü'l-Kur'ân*, I: 364.

17 Tesniye 34/10

Tanrı'nın Sina'daki vahyine aracı olarak seçtiği, esaret altındaki halkı kâhinler melekûtu ve mukaddes millet haline getiren, eşsiz ve benzersiz bir kişi olması onun en büyük peygamber kabul edilmesinde etkindir.¹⁸ Yahudi geleneğine ve Kitabı Mukaddes'e göre Hz. Mûsâ aristokratlara has bir eğitim almış, dönemin en kültürlü halkı olan Mısırlıların bütün ilimlerinde yetiştirilmiş ve gerek sözlerinde gerekse işlerinde kudretli bir kimse olmuştur. Hz. Mûsâ, tahta yakın bulunması sebebiyle devlet yönetiminde üst görevler için yetiştirildiğinden askeri, siyasi, idari, diplomatik alanlarda da etkilidir.¹⁹ Kur'ân da ise adı en çok geçen peygamberdir. Birçok ayette hakkında övgü ile bahsedilmiştir.²⁰

Hz. Mûsâ'nın hayat kesitleri birçok ayette parçalı olarak yer alır. Hayat serüveninin hemen tamamını Tâhâ sûresinde toplu olarak görmek mümkündür. Ayetlerin konuya “*Hel etâke hadîsu Mûsâ?*” (Mûsâ'nın haberi sana geldi mi?) sorusuyla başlamış olması da bu konu hakkında detaylı bilgi verilebileceğini göstermektedir.²¹ Hz. Mûsâ'nın tevhidi egemen kılmak için yapmış olduğu mücadeleden büyük bir kesimi bu sûrede anlatılmaktadır. Bu sebeple anlatı önemine binaen Hz. Mûsâ'nın doğum ve yetiştirilmesinden ziyade kendisine verilen ilk vahiyle başlamaktadır. Bu açıdan ayetlerle içinde bulunulan zor, meşakkatli tevhid mücadelesinde Hz. Peygamber'e ve Ashaba moral ve destek verilmesi hedeflenmiştir.²²

Hz. Mûsâ'nın ilk vahiy alma tecrübesi Medyen'de sekiz veya on yıl kayınpederinin yanında çalıştıktan sonra Mısır'a dönme kararı alması sonucu ailesi ile birlikte yolda giderken mukaddes belde olan Tuva vadisinin kenarında bir yerde gerçekleşmiştir.²³ Yanan ateş içinde yükselen bir ses ile başlayan vahiy²⁴

.....

18 Çıkış 19/5-6.

19 Ömer Faruk Harman, *DîA*, Mûsâ, (İstanbul: TDV, 2006), XXXI:207-213.

20 Arâf 7/144, Tâhâ 20/13, Saffât 37/119-122.

21 Aynı soru kalıbı için bk. Nâziât 79/15.

22 Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrırcı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Ankara: DİV, 2014), III: 628; Mahmut Ay, *Kur'ân Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak - Hz. Mûsâ Kıssası Örneği -*, 2. Basım, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2017), 175.

23 Kasas 44. Ayette Hz. Peygamber'e hitaben “Biz Mûsâ'ya vahy ettiğimiz zaman sen Sina dağının batı yakasında değildin. Yine sen o zaman orada bulunanlar (İsrail oğulları) arasında da değildin.” İfadesinden yola çıkarak Mûsâ kıssasının Muhammed'e vahiyden başka bir yolla intikal etmiş olamayacağı ve dolayısıyla Kur'ân'ın vahiy ürünü olduğu dile getirilmektedir. Bk. Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı*, trc. Ahmet Ertürk-Cahit Koytak, (İstanbul: İşaret Yayınları, 2004), 791.

24 Tevrat'ta ilk vahiyyle ilgili olarak: Ve Rabbin meleği bir çalı ortasında ateş alevinde ona göründü ve gördü ve çalı tükenmiyordu ve Mûsâ dedi: Şimdi döneyim ve bu büyük manzarayı göreyim, çalı için yanıp tükenmiyor. Çıkış, 3/2-3, Tâhâ 20/10-12, Neml 27/7, Kasas 28/29-30.

Allah'ın kendisini tanıtmaması ve birtakım olağanüstü hallerin kendisine gösterilmesiyle devam etmiştir.²⁵

Hız. Mûsâ'ya vadide yapayalnızken gelen fevkalade olan ilk vahiy alma tecrübesi ile Hız. Peygamber'in mağarada yapayalnız iken ansızın ilahî hitaba muhatap olması benzerlik teşkil etmektedir.²⁶ Ayrıca ilk vahiy içeriklerinde de benzerlikler vardır.²⁷

Hız. Mûsâ'nın insanlar içinde yetiştirilen,²⁸ seçkin kılınan,²⁹ ve seçilen bir kul olması³⁰ Firavun'un hanedanında yetiştirilmesi ve özellikle bir takım mûcizelerle desteklenmesine rağmen verilen görevde başarısız olma korkularının olması dikkate değerdir.³¹ Allah'tan "Rabbim yüreğime ferahlık ver,³² işimi kolaylaştır, dilimdeki tutukluğu, meramımı rahatça ifade edememe sıkıntımı gider ki söylediklerimi iyice anlayabilsinler" niyazında bulunması içinde bulunduğu zorlu görevde manevî desteğe ne kadar ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Ayrıca 26. Şuarâ 13. ayette de yer alan "göğsüm daralır" ifadeyle Hız. Mûsâ'nın böyle bir göreve yalnız gitmekte tereddüt etmesi, güzel ve etkili konuşamıyor olma hissine kapılmasıdır.³³ Bu nedenle kardeşi Harun'u

25 Tâhâ 20/13-23.

26 Seyyid Ebu'l-Alâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, (İstanbul: İnsan Yayınları, ts) IV: 93.

27 Mustafa Öztürk - Hediye Ünsal, Evvelü Mâ Nezel Meselesi Bağlamında Erken Dönem Mekki Sûrelerin Kavram ve Anlam Dünyası, *Kur'ân Nüzulünün Mekke Dönemi Sempozyumu*, ed. Mesut Okumuş (Ankara: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, 2013), 94-141.

Hız. Mûsâ'ya gelen ilk emir "Bana kulluk et" ve "Namaz kıl" emirlerinin Hız. Peygamber'de de yer aldığı siyer kaynaklarımızda görülmektedir. Nitekim ilk vahiy geldiğinde Cebrail Hız. Peygamber'e namaz kılmayı öğretmiştir. Bk. İbn Hişâm, *es-Sîre*, I: 281.

28 Tâhâ 20/39.

29 A'râf 7/144.

30 Tâhâ 20/13.

31 Bu korkular sadece verilen vahy görevini gereği gibi yerine getirip getirememe olduğu gibi daha önce yanlışlıkla Mısırlıyı öldürmüş olmasından ötürü kendisinin suçlu olup öldürülme korkusu çekmesidir. Şuarâ 26/12-14.

32 "Yüreğime ferahlık ver" ifadesiyle büyük görevin zorunluluklarını yerine getirmek için kalbe cesaretin dolması ve kendisine güven verilmesi için Allah'a dua ederek görev bilinci içinde olmasıdır. Bk. Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III: 244.

33 Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, IV: 15. Bununla birlikte kalbin açılması hadisesi âlimler tarafından iki şekilde izah bulunmuştur. 1. Göğsü açmak insan kalbinde dünyaya ne rağbet ve ne de korku biçiminde bir bakışın kalmamasıdır. İnsan kalbinin dünyaya rağbet etmesi demek kalbin aile ve çocuklarla onların yararlarını temin etmek ve zarar görmelerine mani olmakla meşgul olması demektir. Kalbin dünya korkusu ile yönelmesi ise düşman ve hasımlarından korkması demektir. İşte Allah bu özellikte olan kalbi açtığı zaman artık o kalbin ilgilendiği dünya metaı olan her şey onun nazarında küçülür ve önemsiz hale gelir. Böylece Mûsâ Allah'tan dünyanın kusurlarına ve

kendisine destek olarak görevlendirilmesini talep etmektedir.³⁴ Talepleri karşılanan Hz. Mûsâ'ya Allah'ın göstermiş olduğu lütuflar bunlarla kalmayıp bir de İsrailoğulları'nın ağır baskı altında tutulduğu ve erkek çocuklarının öldürüldüğü imraklara atıldığı³⁵ zamanda doğan Hz. Mûsâ'nın nehre atılarak kurtarılmasında da gösterilmiştir. Böylece Allah Firavun'un hanesine Mûsâ'yı getirerek sevdirmiş, eğiterek donanımlı hale getirmiş ona lütufta bulunmuştur.³⁶

Hz. Mûsâ kardeşinin desteğine olan ihtiyacını Allah'a arz ettiği gibi tebliğ konusunda yalnız olup desteğe ihtiyacı olan Hz. Peygamber de yaptığı şu dua ile niyazda bulunmuş Hz. Mûsâ gibi duası kabul olmuştur: "Allah'ım şu iki adamdan yani Ömer b. Hattâb ya da Ebû Cehil'den biri ile İslam'ı aziz eyle!" Hadis ve siyer kaynaklarından bu ayetlerin indiği günlerde Hz. Peygamberin de böyle bir talepte bulunduğunu öğreniyoruz.³⁷

Hz. Mûsâ kardeşi Harun ile ilk Firavun'un huzuruna Allah'ın emriyle çıkışlarında³⁸ yumuşak söz ile hitap etmesi emredilmiştir. Nitekim söze ilk olarak tevhîd, hak-hukuk, adalet vurgusuyla başlayarak "Biz sana Rabbin tarafından gönderilmiş elçileriz. İsrailoğulları'nın bizimle birlikte Mısır'dan ayrılmasına izin ver. Onları özgür bırak ve onlara eziyet etme." diyerek kendilerine verilen mucizelerle sözlerini delillendirmişlerdir.³⁹ Hz. Mûsâ'ya gelen

.....

çirkin hallerine kendisini muttali kılarak kalbini açmasını talep etmiş ki böylece kalbi onlara karşı nefretle dolsun böylelikle kalp bütünüyle kudsî âleme ve ruhanî makamlara yönelmiş olur. 2. Peygamberlik makamına getirilen Mûsâ ağır yükümlülüklerle karşı karşıya kalmıştır. Vahyedilen emir ve yasakları muhafaza etmek, ibadet etmek ve toplumu islah gibi yükümlülükler o ağır teklifatın sadece bir kaçını teşkil ediyordu. Dünya ve ahiret işlerini çekip çevirmenin zorluğu nedeniyle ve dünya ahiret işlerini beraber yürütebilmek için yeterli gücü elde etmek amacıyla böyle bir duada bulunmuştur. İbn Kesîr, *Tefsîru'l Kur'âni'l-Azîm*, IX: 324-325.

34 Furkân 25/35, Tâhâ 20/30, Şuarâ 26/14, Kasas 28/34-35.

35 Çıkış, 1/15-22.

36 Tâhâ 20/37-42.

37 Ebû İsa Muhammed b. İsa Tirmizî, "Menâkıb", 48, 1. Baskı, neş. İzzeddin Dillî, Ammâr lit-Tayyâr, Yâsir Hasan, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2017).

İbn Hişâm, *es-Sîre*, I: 345-346. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I: 107.

38 Hûd 11/96, Tâhâ 20/24,46-48, Furkân 25/35-36, Şuarâ 26/10-11.

39 Tâhâ 20/44. Nitekim 26. Şuarâ sûresi 18-19. ayetlerde tebliğ sonrası Firavun'un tepkisini görmek mümkündür. Nitekim Hz. Mûsâ'ya hitaben "Biz seni küçük bir çocuk iken aramızda büyütüp beslemedik mi? Sen yıllarca bizim yanımızda yaşamadın mı? Gerçi sonunda yapacağını da yapmıştın; [bir adamımızın canına kıymıştın]. Sen nankörün tekisin." demiş fakat ayetlerin devamına bakıldığında Hz. Mûsâ'nın kendisini çok rahat ifade ettiği görülmüştür. Ayetlerin devamında meâlen: Mûsâ da şöyle karşılık verdi: "Evet, ben o işi yaptım; ama o zamanlar toydum. [Anlayıp dinlemeden o işi yaptım;] sonra da sizden korkup bu memleketten kaçtım. Ama rabbim

ilk vahiy devrin zalim kralına karşı mücadelenin emredilmesinden müteşekkildir. Bu sebeple her iki peygamber toplumsal bir sorunu ele alarak mazlum halka zulmetmeye bir tür başkaldırıda bulunmuştur. Ezilen halkların haklarını talep etmek mazluma zulmetmeye itiraz etmek peygamberlerin tarih boyunca süregelen bir davranışıdır.⁴⁰ Dolayısıyla Hz. Peygamber de Mekke'nin ileri gelen ekâbirine karşı koymada çekinmeden korkmadan tebliğde bulunmuş ve ezilenlerin yanında olmuştur.

Tâhâ sûresi 46. ayette Hz. Mûsâ ve Harun Firavun'un huzuruna çıktıklarında "Biz sana Rabbin tarafından gönderilmiş elçileriz." ifadesinden yola çıkarak Firavun Mûsâ'ya hitaben "Kimmiş sizin rabbiniz, ey Mûsâ!" diye sormasında alaylı bir üslup görünmektedir.⁴¹ Mûsâ'nın kendisinin âlemlerin Rabbi ve Meliki tarafından İsrailoğulları'nı kendisiyle gitmeleri için salması mesajıyla gönderildiğini söylemesi Firavunu rahatsız etmiştir. Firavun'un Mûsâ ile olan mücadelesi Allah'ın varlığını inkâr etmekten ziyade Allah'ın elçiler göndererek emirler vermesi ve yeryüzündeki siyasi hükümranlılığına müdahale etmesinden kaynaklıdır.⁴² Kendisinden başka büyük bir otoritenin, hükümdarın ve gücün varlığından rahatsız olan ve onun emirleri doğrultusunda hareket eden Mûsâ'ya karşı Firavun "Benim dışımda bir ilah edinecek olursan seni mutlaka hapse atacağım" diyerek tepkisini Şuarâ 29. ayette ortaya koymuştur.⁴³ Kendisinin doğru sözlü olduğunu apaçık ayetler/mucizelerle kanıtlamak istediğini dile getiren Mûsâ'ya karşı Firavun karşı çıkmayarak "Eğer iddianda doğru isen delillerini getir" demesiyle Allah'ın var olduğuna ve en büyük ilah olduğuna inandığının kanıtıdır. Aksi takdirde olsaydı delil talep etmeyecektir.⁴⁴ Bununla birlikte Firavun ve avanesinin Hz. Mûsâ'yı bile bile reddetmelerinin sebebi kendilerinde daha önce kölelik yapan israiloğulları'ndan kendileri gibi

.....

bana geçen zaman zarfında doğru düşünme ve doğru karar verme kabiliyeti verdi ve beni peygamber olarak görevlendirdi. [Biz seni küçük bir çocukken aramızda büyütüp beslemedik mi?! diye] başıma kaktığın iyiliğe gelince, gerçekte o iyilik(!), İsrailoğulları'nı köleleştirmenin bir neticesiydi. [Şayet sen onlara zulmedip erkek çocuklarını katletmeseydin, anam beni bir sandığın içine koyup nehre bırakmaz ve ben de sizin aranızda yaşamazdım.]"

40 Ay, Kur'an Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak, 180.

41 Tâhâ 20/49, Şuarâ 26/23.

42 Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III: 248. Ayrıca bk. IV: 17,184.

43 Diğer ayetler için bk. Kasas 28/38, Nâziât 79/24.

44 Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, IV: 21.

iki insana inanacak olmalarıdır.⁴⁵ İsrailoğulları'nın yurttan çıkış talebinin asla karşılanmak istenmemesidir.

51. ayete itiraz olarak Firavun “düne kadar ilahlara tapan atalarımızın hali ne olacak?” şeklinde Mûsâ'ya kurnazca yönelttiği soru ile saray adamlarını ve Mısırlıları Hz. Mûsâ'nın davetine karşı kıskırtmak istemiştir. Nitekim bu politika Hz. Peygamber döneminde de görülmüştür. Hz. Mûsâ ise Firavun'a “Onlar hakkındaki bilgi rabbimin nezdinde kayıtlıdır. Benim rabbim asla yanılmaz, asla unutmaz.” diye cevap vermiştir. Mûsâ peygamber Firavun'a istediği türden-yani ataların hepsinin akılsız olup cehennemi boylayacakları-cevap vermeyip Firavun'u emeline kavuşturmamıştır. Firavunun oyununa gelmeyen Hz. Mûsâ geçmişteki ataların durumunu Allah'a bırakmış onlardan ziyade kendi sonumuzun ne olacağı ile ilgilenmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁴⁶ Böylece Hz. Mûsâ'nın örnekliliğinden yola çıkarak Hz. Peygamber'e muhalif bulunan firavun karakterli kişiler karşısında peygamber ve ashaba siyasi tavır öğretilmesi hedeflenmektedir.

2.2. Hz. Mûsâ ve Sihirbazlar

Rabbin emriyle görevlendirilip İsrailoğulları'nı Mısır'dan çıkışını istemeleri neticesinde kendilerine verilen bütün kanıtları/mucizeleri gösteren Hz. Mûsâ ve Harun'u Firavun yalancılardan saymış ve kabule yanaşmamıştır.⁴⁷ Hz. Mûsâ'ya Firavun hitaben 57. ve 58. ayetlerde “sihir marifetinizle bizi yerimizden yurdumuzdan etmeye mi geldin?” demekle kaygısının olduğu görülmekte ve Mûsâ'nın gösterdiği mucizeleri sihir kapsamında değerlendirmekle halk nezdinde onun itibarını kırmayı hedeflemektedir ayrıca onu iktidar hırsıyla suçlamaktadır.⁴⁸ Mûsâ'nın gerçekleştirdiği mucize karşısında sihirbazların marifetini yok edip Mûsâ'nın galip gelmesi üzerine sihirbazlar secdeye kapanıp, “Biz Mûsâ ile Harun'un rabbine iman ettik.” dediler. Bunun üzerine Firavun haykırarak “Ben size izin vermeden ona inandınız ha! Belli ki size sihirbazlığı öğreten büyük ustanız oymuş. Ama ahdim olsun, bu ihanetinizden dolayı ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim. Ayrıca sizi hurma ağaçlarına asıp

45 Mü'minûn, 23/47.

46 Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III: 251.

47 Tâhâ 20/56.

48 İktidar sahipleri genelde hak davetçilerini hep iktidar hırsıyla suçlamışlardır. Bk. Âraf 7/110-123; Yûnus 10/78; Mü'minûn 23/24.

sallandıracağım. İşte o zaman anlayacaksınız, benim azabım mı yoksa inandığınız o Allah'ın azabı mı daha şiddetli ve süreklimiş!”

Firavun Mûsâ'ya inanan sihirbazları iktidarı ele geçirme adına Mûsâ ile anlaşmalı yapılan bir tür tuzak olduğunu düşünerek bu sözleri sarf etmiştir.⁴⁹ Lakin Mûsâ'nın elinde asanın canavara dönüşmesi ise onun bir sihir olmayıp mucize olduğunu kanıtlamaktadır. Sihirbazların yaşadıkları tecrübenin sıradan bir sihir olmadığı ve Hz. Mûsâ'yı daha becerikli bir büyücü olarak itham etmemeleri onun mucize olduğunu göstermektedir. Halk meydanında gerçekleşen mucize sihirbazların secdeye kapanmasına vesile olurken halkın karşısında küçük düşen Firavun'un hiddetini artırmıştır. Böylece Firavun'un sihirbazları ölüm cezasıyla korkutma girişiminde bulunmasına rağmen bu korku onları Hak olandan asla vazgeçirememiştir. Bu da Mûsâ'nın davada haklılığını ortaya koymaktadır.⁵⁰

Hz. Mûsâ'nın elinde gerçekleşen mucize karşısında sihir ilmini en iyi bilen sihirbazlar bunun Allah tarafından gelen bir mucize oluşu karşısında secdeye ölümü pahasına kapanırken sihir etkisi yaratan ayetler karşısında ki dil ve belağatı en iyi bilen Mekke Müşriklerine Allah Hz. Muhammed'in peygamberliğini bu örneklem üzerinden kanıtlamaktadır. Hz. Mûsâ'nın sihirbazlarla mücadelesi ve bu mücadele sonunda galip gelip sihirbazların iman etmesiyle ilgili Kur'an ifadeleri müşriklerin açıktan veya zimnen Hz. Peygamber'e yakıştırdıkları sihir, büyü, büyücülük gibi sıfatları nefyete yönelik olsa gerektir. Müşriklerin Hz. Peygamber'e yönelik “mecnûn”, “kâhin”, “şair”, “sâhir” gibi ithamları Mekke döneminin ilerleyen yıllarında devam etmiş olup tıpkı sahip oldukları imkânları kaybetmeyi göze alamayan Firavun gibi müşrikler de bu ithamlarla psikolojik bir savaş taktiği uygulamış ve insanlar üzerinde etkili olmaya çalışmışlardır. Yani geçmiş peygamberlerin yaşadıkları Hz. Peygamber ve ashabının yaşadıklarıyla örtüşür tarzda anlatılması, zaman zemin farklılaşmasına rağmen tevhid-şirk mücadelesinin pek değişmediğinin işaretinin yanında geçmiş çağlarda yaşanan mücadelelerin Hz. Peygamber'in mücadelesine tercüme edilmiş olma durumunu akla getirmektedir.⁵¹ Neticede her

.....

49 Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an*, IV: 25-27.

50 Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an*, III: 257-259; IV: 15, 25.

51 Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 3. Baskı, (İstanbul: Eser Neşriyat, 1979), VIII: 5435; Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, 211-212.

ne kadar siz peygamberlere “Sen büyücüsün sihribazsın” denilse de yönelti- len ithamlar karşısında ezilmeyip ‘yanınızda daima Allah vardır ve galip ola- cak olan sizsiniz’ şeklinde mesajlar verilerek, peygamber ve Müslümanlar tes- kin ve teselli bulmakta ve yılmılık göstermemeleri tavsiye edilmektedir. Yani hayat çekilmez olsa bile Müslümanların İslam’a olan bağlılıklarını muhafa- za etmeleri teşvik edilmektedir.⁵²

Hız. Mûsâ’ya verilen asa ve diğer mucizelere karşılık Hız. Peygamber’e ve- rilen Kur’ân mucizesinin etkileri kimilerinin inanmalarına vesile olurken ki- milerinde ise inatlaşmalarının artmasına sebep olmuştur. Sûrenin 20/71-73. ayetlerinde Allah Firavunun apaçık mucize ve en büyük ayeti gördüğünde kü- fûr, inad, azgınlık ve hak karşısında batılla inatlaşmasını haber vermiştir. Ken- dileriyle zafer umduğu kimselerin insanların huzurunda iman ettiğini görme- si kendisinin büyük bir mağlubiyete uğraması onu hükümranlığını kullanma- ya sevk etmiştir.⁵³

Vahyin ilk nüzul sürecinde yer alan ayetlere bakıldığında tevhid-şirk, iman-küfür mücadelesinin verildiği ilk Peygamber örneğinin Hız. Mûsâ olduğu görülecektir.⁵⁴ İlk inen ayetlerden Müzzemmil 15. ayette “Firavun’a gönderi- len elçi gibi size de hakkınızda tanık olacak bir peygamber gönderildiği” ifade edilmiştir. Burada öne çıkan mesaj Firavuna karşı mücadele eden Hız. Mûsâ’nın davasına benzer nitelikte de Mekke’li müşriklere karşı Hız. Muhammed’in kar- şı koyacağı bir mücadelenin/davanın var olacağıdır. Ayetin devamında “Fira- vun gönderilen peygambere karşı çıkmış, biz de onu ağır bir şekilde cezalan- dırmıştık” ifadesi yer almaktadır. Böylece İman küfür mücadelesi karşısında Firavun ve onun gibilerin yenik düşeceği bilgisi vurgulanmıştır.

2.3. Hız. Mûsâ ve Mısır’dan Çıkış

Tâhâ sûresi 77-79. ayetlerde Allah’tan “Biz Mûsâ’ya şöyle vahyettik: “Kul- larımla [İsrailoğulları’yla] birlikte geceleyin yola çık. Asanı suya vur da denizde

52 W. Montgomery Watt, *Hız. Muhammed’in Mekkesi*, trc. Mehmet Akif Ersin (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017), 146-148.

53 Ayette Firavun, “Demek siz benden izin almadan ona inandınız, öyle mi?! Sizin bu yaptığınız kesinlikle bir danışıklı dövüş! Belli ki siz Mısır’ın yerli halkını buradan çıkarıp İsrailoğulları’nın hâkimiyetini sağlamak istiyorsunuz. Ama siz görürsünüz gününüzü! Ahdim olsun ki ellerinizi, ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım.” diye tehditler savurdu.”

54 İzzet Derveze, *et-Tefsîru’l-Hadîs*, (Tunus: Dârü’l-Garîbî’l-İslâmî, 2008), I: 422.

onların geçebileceği kuru bir yol aç. Firavun'un size yetişecek olmasından endişe etme; denizde boğulurum diye de korkma.” Mûsâ İsrailoğullarıyla birlikte yola koyulunca Firavun, ordusuyla onların peşine düştü. Fakat deniz onları yutuverdi. Firavun, halkını saptırdı; onları doğru yola erdirmek yerine helake sürükledi.”

77. ayette yer alan “Kullarımla birlikte geceleyin yola çık” emrinin gelme sebebi olarak Mısır'ın artık yaşanmaz olduğunun bir sonucudur. Nihayetinde Mısır'dan çıkılmış denizde açılan kuru yoldan geçilmiştir.⁵⁵ Fakat gözü dönmüş olan Firavun ve avanesi ordusunu arkasına alarak onların peşine düşmüş ve denizi geçecekken deniz üzerlerine kapanmıştır. Neticede hiddetiyle sonunu hazırlayan Firavun, halkını da beraberinde sürüklemiştir. Böylece bir dönem Mekkelilerin Hz Muhammed aleyhine yaptığı suçlamaların, saçma itirazların, vahşi işkencelerin aynısını Firavun'un da Mûsâ'ya yaptığını ama bunun yanında Allah'ın büyük ve güçlü ordulara sahip olan Firavun'u yenilgiye uğrattığı belirtilmektedir.⁵⁶ Ayrıca bu ayetleri Habeşistan'a göç sırasında indiğini düşünürsek Müslümanlarda meydana gelen korkular şeklinde yorumlamak mümkündür. Veya ileri vadede önünüzde bir göç olacak ve siz de Mûsâ'da olduğu gibi bu Mekke müşriklerden kurtulacaksınız mesajı da verilmiş olabilir.⁵⁷ Hz. Mûsâ örneğinden hareketle Hz. Peygamber'in biyografisini okumak daha bir net bilgi kazandıracaktır. Nitekim Mûsâ insanlık tarihinde hak, adalet ve sağduyuyu temsil eden nübüvvet zincirinin bir halkasını oluştururken Firavun, Karun, Hâmân ve taraftarları bunun karşısında yer alan bir zihniyeti

.....

55 “Geçmiş peygamberlerle ilgili mucizevî anlatılardan Hz. Mûsâ'nın eliyle ortaya çıkan Kızıldeniz'in ikiye ayrılma hadisesi gerçekten mucize olarak kavramsallaştırılması gereken bir olağanüstü olaylar dizisi midir yoksa hadiselerin teosentrik dil dizgesi içinde ve bununla birlikte Ortaçağdaki genel idrak düzeyine uygun şekilde ya da başka bir ifadeyle doğal bir olayı umumiyetle metafizik faktörlerle ilişkilendirme, böylece ona abartılı bir gizem atfetme itiyadında olan Ortaçağ insanını hayret içinde bırakacak biçimde formüle edilmesi midir sorusuna Allah'ın kudreti açısından bakacak olursak ilk ihtimal pekâlâ mümkündür ancak din dilinin özellikleri açısından bakacak olursak ikincisi daha güçlü ve makuldür. Kur'an kıssalarında zikri geçen olağanüstü hadiselerle ilgili ifadeler klasik kelimeler kitaplarına konu olan “mucize”den ziyade sebep-sonuç dairesi içinde cereyan eden hadiselerle delalet etmektedir. Fakat gerek Kur'an'daki Allah merkezli dil dizgesinden gerekse bu dil dizgesinde ilk muhatapların akıl, bilgi, kültür düzeylerinin dikkate alınmış olmasından dolayı söz konusu hadiseler mucize diye tabir edilen bir oluş keyfiyetine uygun şekilde tasvir edilmiştir.” Bk. Öztürk, *Kur'an Kıssalarının Mahiyeti*, 175-183.

56 Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, IV: 153-156.

57 Öztürk, *Kıssaların Mahiyeti*, 415.

temsil etmektedirler.⁵⁸ Hz. Mûsâ'nın tebliği sadece Firavun'a değil onun etrafında bulunan kişilere de yönelik olmuştur. Kur'ân'ın çok ayetinde Firavun karakterinin eylem ve tepkilerinin Ebu Cehl'in eylem ve tepkilerine benzemektedir.⁵⁹ Böylece Hz. Muhammed'in çağdaş düşmanları olan Mekkeli müşriklerin görüntüleri ve özellikleri Hz. Mûsâ ve diğer peygamberlerin muhatap oldukları şahıslara benzemektedir.⁶⁰

Hal böyleyken Mevdûdî Hz. Mûsâ'nın görevinin Hz. Peygambere nazaran daha ağır olduğuna yönelik düşüncelerini dile getirirken buna ek olarak güçsüz olsanız dahi hakkın daima bir zaman sonra batılı yok edebileceğinin vurgusunu şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Mûsâ peygamber çok zor şartlarda görevini ifa etmiştir. Hz. Mûsâ Firavun ve kavmince ezilen köle bir topluma mensupken Hz. Peygamber Kureyş kabilesinin üyesi olup en azından diğer kabilelerle eşit statüye sahipti. Hz. Mûsâ Firavunun sarayında yetiştirilmiş⁶¹, büyütülmüş, bir cinayet suçlamasıyla on yıl kaçak olarak kaldığı şehirden ayrıldıktan sonra Allah tarafından gelen “Zalim kavme git” emrine muhatap olmuştur. Hz. Peygamber için ise böyle bir durum söz konusu değildir. Firavunun imparatorluğu zamanın en geniş ve güçlü imparatorluğu olup zayıf Kureyş ile mukayese edilemeyecek durumda bile değildi. Bütün bunlara rağmen Firavun Hz. Mûsâ'ya hiç bir zarar veremedi. Güç ve saltanata rağmen mağlup olan kendisi oldu. Bütün bunlara rağmen Hz. Peygamber'in karşısında elbet Kureyş de mağlup olacaktır.⁶² Şimdilik şer güçleri egemen görünseler de Allah uzun vadede lütfuyla hakkı hâkim kılar ve batılı yok eder.”⁶³

2.4. Hz. Mûsâ ve Sâmirî

Birçok kıssada tevhid ve Allah'a iman fikri işlenir ve bu konu etrafında şirk ve küfür nefy edilip müşrikler inzar edilir. Bu arada Hz. Peygamber ve müminler diğer peygamberlerin hayatlarından kesitlerle desteklenir. Böylece

58 Ömer Faruk Harman, *DîA*, Mûsâ, (İstanbul: TDV, 2006), XIII: 118-121.

59 İbn Âşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXIX: 273

60 Rudi Paret, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, trc. Ömer Özsoy, (Ankara: Bilgi Vakfı Yayınları, 1995), 129-130.

61 Hz. Mûsâ Firavun'un sarayında kırk yıl yaşamıştır. Resullerin İşleri, 7/23.

62 Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, IV: 13-14

63 Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, IV: 31.

müşrikler inzar ve tehdit edilirken müminler ise teşci ve teselli edilmekte ve Hz. Peygamberin nübüvveti gerekçelendirilmektedir. Yani kıssalardaki amaçlar Kur'ân'daki ana konulardan bağımsız olarak değil iç içe geçmiş olarak bir anlatım sergilemektedir. Böylece kıssalar Hz. Peygamberin kavmiyle yaşadığı olayların tecrübesiyle doğrudan ilişkilidir.⁶⁴ Nitekim Mevdûdî Tâhâ sûresi tefsiri girişinde Hz. Mûsâ ve Firavun mücadelesindeki kıssayı Hz. Peygamber'e uyarlanabileceğini ayrıca Hz. Peygamber ile Müşrikler arasında yaşanan mücadeleye ışık tutmak maksadıyla nazil olduğundan bahsetmiştir.⁶⁵ Böylece Kurandaki kıssaları özelde ise Hz. Mûsâ'nın hayat kesitlerini nüzul sürecine göre değerlendirmek gerekmektedir. Olayın oluş keyfiyeti sonrası inen ayet, içinde bulunulan mekân, zaman ve topluma göre şekillenmesi neticesinde bir değer ifade etmektedir. Mesela Mekkî ayetlerde anlatılan Hz. Mûsâ'nın Firavun karşısındaki mücadelesi tevhid ekseninde yoğunlaşırken; Medenî ayetlerde Mûsâ ve İsrailoğulları arasında yaşanan olaylar ve bilhassa İsrailoğulları'nın ahde vefasızlık, isyan, cefa, nimetlere nankörlük, hakkı gizlemek, kendilerine gönderilen peygamberleri katletmek, lüzumsuz sorularla iştigal etmek gibi günahları vurgulanmıştır.⁶⁶ Mekkî ayetlerde Mûsâ'nın Firavun'la olan mücadelesi yerini Medeni ayetlerde İsrailoğulları'na bırakmıştır. Firavun'un zulmü altında ezilen halk Mûsâ ile çıkış sonucu eziyet eden bir halk kitlesine dönüşmüştür. Hz. Mûsâ'nın hayatında diğer peygamberlerde görülmeyen bir unsur vardır ki o da kendini kabul etmeyenlerin cezalandırılmalarından (helak) sonra dini lider olarak devam eden bir göreve sahip olmasıdır.⁶⁷

Firavun ve avanesinin helakından sonra Hz. Mûsâ'nın imtihanı ve görevi daha bitmemiştir. Neticede bu durum Mûsâ ve İsrailoğulları arasındaki ilişkiye benzer olan olaylar Hz. Peygamber'in hicret sonrası Medine Yahudileri ile olan ilişkisiyle kıyaslanmıştır. Hz. Peygamber'in Yahudilerle yapmış olduğu Medine sözleşmesi ile antlaşma metnine riayetsizlik veya toplumda yaratılan kaos Zilkâde 2'de Benî Kaynuka'nın, Rebîülevvel 4'te Benî Nadîr'in Hendek savaşından çok kısa bir süre sonra da Kurayzaoğulları'nın sürgün edilmesine sebep olmuştur.

.....

64 Öztürk, *Kur'ân Kıssalarının Mahiyeti*, 240.

65 Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III: 235-2237.

66 Öztürk, *Kur'ân Kıssalarının Mahiyeti*, 216, 328.

67 W. Montgomery Watt, *İslam Nedir*, trc. Elif Rıza (İstanbul: Birleşik Yayınları, 1923), 86-89.

Hal böyleyken Tâhâ sûresi 82. ve 99. ayetlerinin hangi döneme hitap ettiği önemlidir. Çünkü çıkış sonrası İsrailoğulları'nın yaşam serüveninin Hz. Peygamber'in hayatında nereye tekabül ettiği sorusuna bu ayetler üzerinden cevap aranacaktır.

Hz. Mûsâ Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için Allah'la görüşmek isteyip aceleyle Sina dağına çıkınca⁶⁸ Allah Mûsâ'ya iman kalplerine tam anlamıyla yerleşmeden kavmini bırakıp buraya gelmekte aceleci davranmasının yanlışlığını kendisine göstermek için Sâmirî'nin yapmış olduğu buzağı putuyla halkı imtihana tabi tutmuştur. Fakat burada sadece halk imtihanında olmayıp Mûsâ ve Harun'da sınavdadır. Her ne kadar halkı Harun'a emanet etse de imanın tam yerleşmemesiyle birlikte kavuşulan özgürlükten sonra boşlukların olması lidere olan itaatın zayıflaması neticesinde buzağıya tapılmıştır.

Mûsâ'nın getirdiği tevhidden sonra puta tapma inancına meyletme hadisesiyle Mekke'de müşrik ve Müslümanlara şöyle bir mesaj verilmiş olabilmektedir. Müşrikler kendi inançlarını Hz İbrahim'e dayandığını iddia ediyor atalarının onun yolunu takip ettiğini bundan bir sapma olmadığını söylüyorlardı.⁶⁹ Hâlbuki tevhidden dönen İsrailoğulları gibi nasıl saptılsa Mekkeli-ler de Hz. İbrahim'in getirdiği tevhid inancını bozmuş ve putperestliğe meyletmişlerdir. Ayrıca bu ayetlerin nazil olduğu dönem şartları düşünüldüğünde Habeşistan'a giden Müslümanlar uyarılmaktadır. Nitekim baskı ve zulümden kurtulan halk Allah ile görüşmeye giden Mûsâ Peygamber'in kırk günlük yokluğundan hemen bir çözülme sürecine girmiştir. Bu nedenle halka hiç güvenilmemesi gerektiği hatta ikna ve konuşma kabiliyeti yüksek olan Harun'u başlarına koymasına rağmen toplum bir anda Sâmirî'nin etkisine girmiştir. Öldürülme tehdidi alan ve bu hareketi durdurma çabaları karşısında ısrarcı davranışında kardeşi Mûsâ tarafından kavmi içinde bozgunculukla itham edilme endişe etmesi nedeniyle Harun peygamber durumu toparlayamamış ve kardeşinin hışmına uğramıştır.⁷⁰ Bu olay akıllara siyer kaynaklarındaki Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Habîbe'nin Müslüman olan ilk kocası Habeşistan muhacirlerinden Ubeydullah b. Cahş'ın Habeşistan'da irtidat ederek Hristiyan oluşunu

.....

68 Tâhâ 20/83-84.

69 En'âm 6/161, İbrahim 35/14, Sâd 38/5-8, Hac 78/22.

70 Tâhâ 20/92-93.

getirmiştir.⁷¹ Yani Hz. Peygamber'e "Habeşistan'a gidenler içinde irtidat edenler olursa bu seni ümitsizliğe sevk etmesin. Zira Hz. Mûsâ da böyle bir tecrübe yaşadı denmektedir."⁷²

Dikkat çeken bir husus var ki o da durumun faili ve nereden kaynaklandığının peşine düşen Hz. Mûsâ halkın dini duygularının istismar edildiğini görmüş olmasıdır. Çünkü halk yanlarına Mısır'dan çıkarken ödünç aldıkları ziynet eşyalarını sahiplerine geri vermeyerek günaha girdikleri düşüncesiyle hiç değilse artık yanımızda taşımayalım diye onları ateşe atmışlardır. Sâmirî de eritilen altınlardan bir buzağı heykeli yaparak "Mûsâ'nın da gerçek Tanrısı budur" diyerek halkı peşinden putperestliğe sürüklemiştir.⁷³

Tâhâ 89. ayette yer alan ifadeler ise putperest toplumu/toplumları kınama şeklindedir. Nitekim ayette Allah: "Oysa buzağı heykeli onların hiçbir isteklerine karşılık veremediği gibi ne kendilerinden bir zararı def etme ve ne de bir fayda verme gücüne sahipti. Ne yazık ki onlar bu gerçeği anlamıyorlardı." demiştir. Mûsâ kavmine "Buzağı heykeliyle çok kötü biçimde ayartılmaktasınız. Gerçekte sizin rabbiniz bu heykel değil, Rahman'dır. Ne olur, bu sözlerime kulak verin de emrime itaat edin." demiş Harun'u hırpalamış ve Sâmirî'ye de haddini bildirip beddua etmiştir.⁷⁴ Ve bir kez daha tek Tanrı inancını Allah Mûsâ'nın dilinden şu sözlerle deklare etmiştir: [Ey İsrailoğulları!] Sizin tek gerçek ilahınız/tanrınız Allah'tır. O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. O sınırsız ilmiyle bütün her şeyi kuşatmıştır.⁷⁵

Buraya kadar anlatılan hadiseler Hz. Mûsâ özelinde olup aslında Hz. Peygamber'in iç halinin yansımasıdır. Nitekim birçok kıssa Nuh, Hûd, Mûsâ, Firavun ve İsrailoğulları'na ait roller Hz. Peygamber, Müslümanlar ve Mekke'li müşrikler arasında yaşananlarla örtüşür tarzda nakledilir. Hatta bazı ayetler geçmiş peygamberlerin dilinden aktarılan sözler diğer ayetlerde aynıyla

.....

71 Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I: 171.

72 Ay, *Kur'ân Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak*, 192-193.

73 Tâhâ 20/86-87.

74 Mûsâ şöyle dedi: "Defol git! Bundan sonraki hayatın boyunca büsbütün dışlanacak ve yalnızlığa mahkûm olacaksın. Ölümünden sonra ise asla kaçıp kurtulamayacağın bir azapla karşılaşacaksın. Şimdi son bir kez daha bak şu tapınıp durduğun sözde tanrına! Zira biz onu birazdan ateşe atıp yakacağız, sonra da küllerini denize savuracağız." Tâhâ 20/97.

75 Tâhâ 20/97.

Allah'a ve Hz. Peygamber'e izafe edilir.⁷⁶ Kur'ân'da yer alan helak kıssalarını da bu minvalde değerlendirmek gerekir. Bunlardan birincisi, bu kıssalar Hz. Peygamber'deki yoğun yaşama gücünü ve kavminin serkeşliğini yansıtmaktadırlar. Ayrıca bu kıssalar, onun kendi eylem ve acılarını bir çırpıda Peygamberler Tarihi'nin bu eski dönemlerine aktarmak ve böylelikle kendi gerçeklerini -çoktan tarihe karışmış bulunan-eski dönem simalarına ve olaylarına aktarmakla sergilediği muhteşem tek düzeliği belgelemektedirler. İkinci olarak Hz. Peygamber kendi yaşadıklarını bu tarihi şahsiyetlere aktarmış olduğundan, Kur'ân'daki helak kıssalarından Hz. Peygamber'in hayatı ve yaşadığı dönem hakkında fikir verici ayrıntılar çıkarabilmektedir. Böylelikle helak kıssaları Hz. Peygamber'in biyografisi için dolaylı bir kaynak olmuştur.⁷⁷ Gelinen nokta ise yaşanan mucizelere rağmen Mûsâ ile mücadele eden Firavun ve onun gibiler insanoğlunun iman ve küfür konusunda sergilediği iki farklı tutumun tarih boyunca değişmediği dolayısıyla bütün peygamberlerin alay eden ve küçük gören Müşriklerle olan mücadelenin iman-küfür, tevhid-şirk mücadelesi olduğunu göstermektedir.⁷⁸

Allah Mûsâ kıssasını Tâhâ sûresi 99. ayetle noktalamış ve sûrenin ilk ayetlerindeki konu bütünlüğü yüzüncü ayetten sonra devam etmiştir. Sûrenin ilk ayetlerinde Hz. Peygamber'e hitaben Kur'ân'ın sıkıntı ve mutsuz olası diye indirilmediği aksine sırf bir öğüt ve uyarı olsun diye Rahman tarafından indirildiği yer almıştır. Yüzüncü ayetten itibaren ise Kur'ân'dan yüz çevirenlerin ne olacağına dair bilgiler verilerek onların kurtulamayacakları bir vebal ile Allah'ın huzuruna çıkarılacaklarına hatta kıyamet günü gözleri belermiş bir halde bir araya toplanacaklarına değinilmiştir. Korku ve dehşetten dolayı kendi aralarında "Dünyada hepi topu on gün kadar yaşadık herhâlde." diye fısıldaşacaklar. İçlerinden en akli başında olan ise, "Yok canım, dünyada kaldığımız süre hepi topu bir günden ibarettir." diye konuşacaklardır.⁷⁹ Kıyamet günü günün dehşetinden müşrik kâfirlerin alacağı durum bu şekilde nitelenmesine rağmen onlar Hz. Peygamberle alay etmeye devam etmişler ve bu maksatla

.....

76 Mesela, Şuarâ 26/24. ayette geçen Hz. Mûsâ ve Firavun ile diyalogunda "Şayet gerçekten inanacaksanız, bilin ki Allah göklerin ve yerin ve bu ikisi arasında bulunan her şeyin rabbidir." ifadesi Duhân 44/7. ayetle aynıdır.

77 Paret, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, 129-130.

78 Öztürk, *Kur'ân Kıssalarının Mahiyeti*, 189.

79 Tâhâ 20/103-104.

kiyamet günü dağların ne olacağını sormuşlardır. Hz. Peygamber cevaben “Rabbim o gün dağları toz duman edip savuracak, buldukları yerleri dümdüz ve bomboş hâle getirecek. Öyle ki o yerlerde ne bir çukur ne de bir tümsek görebileceksin. O gün insanlar mahşer yerinde toplanmak üzere çağrıldıklarında, çağırana derhal uyararak hiçbir yöne sapmaksızın ona doğru koşacaklar. Yine o gün Rahman’ın heybetinden sesler kısılacak. İşte o zaman hışıltıdan, fısıltıdan başka bir ses işitemeyeceksin. Ayrıca o gün Rahman’ın izin verdiği ve sözünden [tevhide iman ve ikrarından] hoşnut olduğu kimselerin dışındakilere şefaet fayda vermeyecek”⁸⁰ şeklinde olmuştur. Bundan sonraki ayetler kıyamet gününün gerçek sahibine herkesin boyun eğeceği ve ortak koşanların gerçekten hüsrana uğrayıp Mümin olarak iyi/hayırlı işler yapanların ise o gün herhangi bir haksızlığa uğrama ve/veya yaptıklarının karşılığını alamama endişesi taşımayacaklarından bahsedilmiştir.⁸¹

113. ve 114. ayetlerde vahyin Arapça olarak indirildiği ayrıca vahyin tamamlanmadan evvel Hz. Peygamber’e Kur’ân’dan acele etmemesi vahiy tamamlanmadan önce herhangi bir konuda hüküm vermemesi emredilmektedir. Yani Kur’ân’da bir şeyi kaçıracağından endişe eden Hz. Peygamber vahiy esnasında Cebrâil ile birlikte olmaktadır. Bu süreç içerisinde “Rabbim! [Vahyinle] ilmimi artır” diye dua et” şeklinde emredilmektedir.⁸²

Mekkî ayetlerde yer alan ayrıca Tâhâ sûresi 115. ayette de bahsi geçen Âdem-İblis kıssasını da aynı minval üzerinde değerlendirdiğimizde görülecektir ki, İblis üzerinden müşriklerin vahiy ve risalet karşısındaki kibirli, küstah tavır ve tutumlarını kınama, Bakara sûresinde de yine aynı imge üzerinden Medine Yahudilerinin Hz. Peygamber ve müminler karşısında sergiledikleri kibir ve kıskançlık gibi tavırları zemmetme amacı taşımaktadır.⁸³ Konuya başlarken Mûsâ kıssasının bitiminde yer alan “Biz sana geçmişte olup bitenleri anlatıyoruz” ayetinde yer alan ifade ile bağlantılı olup Âdem-İblis kıssasına yer verilmiştir. “Biz daha önce Âdem’e [yasak ağaca yaklaşmama hususunda] emrimizi bildirmiştik. Ama o emrimize uyma sözünü unuttu. Biz Âdem’de emre itaatle ilgili bir kararlılık görmedik.” ifadeleriyle genel bir başlangıç yapılarak

80 Tâhâ 20/105-109.

81 Tâhâ 20/110-112.

82 Ebu Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, (Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1981), XXII: 121-122.

83 Öztürk, *Kur’ân Kıssalarının Mahiyeti*, 331.

sonra ayrıntılara yer verilmiştir. Allah insan türünün manevi gerçekleri göz ardı etme eğilimini Âdem-Havva kıssası üzerinden anlatmaktadır.⁸⁴ Şeytanın Âdem ve Havva'yı kandırırken izlediği yol ölümsüzlük ve bitmek tükenmek bilmeyen saltanattır. İnsan zaafına uygun olan bu şeyler şeytanın aldatıcı hilesinden başka bir şey olmayıp ağacın meyvesinden yedikleri halde Âdem ve Havva ölümsüz olmamışlardır. Ölümsüz olmak Allah'ın koyduğu bu dünyada yer alan kurallar çerçevesine uygun olmadığı için şeytanın hilesi olarak değerlendirilmiş ve değer bulmamıştır. Meyvenin yenmesi sonucu çıplaklıklarının farkına varılması da çaresizliklerinin sembolik anlatımı olup Allah'a karşı bağımlılıklarının farkına vardırarak takva giysisine bir tür atıftır.⁸⁵ Fakat yine de Allah söz verilen ve yapılmayan emirlere karşılık işlenen suçun ardından yaşanan derin pişmanlıkları af makamıyla günahlarından arındırmış, tövbesini kabul etmiş ve doğru yola iletmıştır.⁸⁶ Neticede her kim gelen elçinin uyarılarını dinlemeyip bu yoldan saparsa da kör olarak haşredilecektir.⁸⁷

Âdem kıssası ile anlatılmak istenen iman etmeyip bütün uyarılara rağmen hatasında kul ısrar eder şeytanın yolunu tutarsa, şeytanın kendisine verdiği zarar gibi insan da kendisine zarar vermiş olacaktır. Böylece sebat ve sabır elden bırakılmadan İslam'ın tebliğine devam vurgusu yapılmaktadır.⁸⁸ Ayrıca gelen elçiye itaat elden bırakılmayacaktır. Aksi takdirde kör olarak haşredilecek ve ayetlere olan umursamazlığı neticesinde azabı çok şiddetli olacaktır.⁸⁹

Eski kavimlerin nasıl ve neden helak oluşları hakkında müşriklerin gezip gördükleri yerlere dikkat çekilerek ayette zihinleri kapalı insanların herhangi bir ibret çıkarımında bulunmayacağı ancak akıl sahiplerinin dersler alabileceğinden dem vurulmaktadır. Bütün bu kısas anlatımları, örnek sunumlar, helak olan kavimlerin kalıntıları olmasına rağmen akıllanmayan müşriklerin söyledikleri her bir incitici söze karşılık inançlı kesim Allah'tan bir cezayı beklese de Allah onları hemen bir helak etmeye niyetlenmemiştir. Bu nedenle yapılanlara karşılık peygamber ve ailesi sabır ve namazla telkin edilmekte olup Allah'ın rızasına erişmeye davet edilmektedir. Bu rıza ise belirlenen zamanlarda

84 Esed, *Kur'ân Mesajı*, 642.

85 Esed, *Kur'ân Mesajı*, 642.

86 Tâhâ 20/122.

87 Tâhâ 20/125-126.

88 Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III: 217-218.

89 Tâhâ 20/126-127.

namazın emredilmesi ile olacaktır. Böylece namaz peygamberde gerekli olan sabrı ve metaneti meydana getirecektir. Müşriklerin hemen helak olmayıp onlara belli bir süre verilmesi ve zenginlikleri her ne kadar imrenilmeye müstenit ise de asıl mükâfata nail olacak olan peygamberdir. Peygamberden gösterilmesini bekledikleri mucize taleplerine rağmen eski peygamberlere verilen mucizeye inanmayan kavimlerin başına gelenleri hatırlatan Kur'ân'a dikkat çekilmektedir.⁹⁰ Ve sonucun kim tarafından kazanılacağına görüleceğine dair hodri meydan şeklinde gönderme yapılarak sûre son bulmuştur.

SONUÇ

Kur'an-ı Kerim Musa, Firavun ve İsrâiloğulları kıssasına Tâhâ sûresinin yanında A'râf, Şu'arâ ve Kasas surelerinde etraflıca yer vermiştir. Bunun yanında Mekke döneminde nazil olan Yunus, Hûd, İbrâhim, İsrâ, Meryem, Mü'minûn, Furkân, Secde, Sâffât, Mü'min, Zuhruf, Duhân, Zâriyât, Kamer, Nâzi'ât gibi surelerde de kıssaya atıfta bulunulmuştur.

Tâhâ sûresi özelinde yaptığımız çalışma ayetlerin siyak-sibakı, metin iç ve dış bağlamı, nüzul şartları dikkate alındığında ayetlerin hem indiği hem de günümüz şartlarına ne söylediği büyük önem arz eder. Ayrıca ayetlerin indiği ortam, zaman, mekân, kimlere hitap ettiği doğru olarak tespit edildiği takdirde ayetler daha bir netlik kazanacaktır. Bu sebeple Tâhâ sûresi çerçevesinde Mekke dönemi nüzul sürecinin oluş keyfiyeti Hz. Mûsâ peygamberin kıssası üzerinden anlatılarak bir anlam bulur. Böylece Kur'ân'ın nüzul dönemi dikkate alınarak peygamber kıssalarını anlamaya çalışmak daha kolay olacaktır. Kur'an kıssalarının Hz. Peygamber'in hayatında nereye tekabül ettiği sorusu indiği şartlar çerçevesinde okunduğunda daha anlaşılır ve çıkarılan sonuç daha bir bağlayıcı olacaktır. Nitekim kıssalar ayetleri birebir yaşayan sahabe ve peygambere ne söylediğiyle birlikte nasıl hareket etmeleri yönünden didaktik bir yanı olması hasebiyle çok önemli bir yer teşkil eder.

Kur'ân'ın üçte birlik kısmını teşkil eden geçmiş peygamber hayatlarının Hz. Muhammed'in hayatı ile ilişkili çok fazla benzer yanları vardır. Hal böyleyken kıssalarla geçmiş peygamberlerin takındıkları tavır, yaptıkları hareket, girişim ve mücadelenin Hz. Peygamber ve sahabeye numune teşkil etmesi

.....

90 Tâhâ 20/130-135.

hedeflenmektedir. Tâhâ sûresinin büyük bir bölümünü teşkil eden Hz. Mûsâ kıssası içinde birçok ibretlik detaylara sahiptir. Vermiş olduğu mesajlar ve çıkarılan hisselerin yanında Hz. Peygamber ve ashabın verdiği mücadelenin de bir tür fotoğrafı hüviyetindedir. Bir dönem Hz. Mûsâ'nın verdiği mücadele Mısır'dan çıkış öncesinde Firavun'la ilgili iken Mısır'dan çıkış sonrası kendi tebaası (İsrailoğulları) ile olmuştur. Böylece Hz. Peygamber'in tevhid-şirk ekseninde verdiği mücadele örneği Mûsâ peygamber bazında daha bir belirgindir. Çünkü Hz. Peygamber'in Hicret öncesi Mekke'nin eşrafiyla tevhid-şirk hakkında yaptığı mücadele yerini Hicret sonrası İsrailoğulları'yla mücadeleye bırakmıştır. Neticede verilen mücadele ve çıkarılan mesaj diğer peygamberlerde olduğu gibi Mûsâ-Muhammed peygamber özelinde de aynı olmuştur. Dönemin Firavunu ile karşı karşıya gelen Mûsâ karakteri Mısır'da mücadelesini verirken Mekke yıllarına gelince yerini Ebu Cehil ile çatışan Muhammed'e bırakmıştır. Böylece zaman ve mekânın değişmesi iman-küfür mücadelesinin tarih boyunca devam edeceğini ve birilerinin bu haklı davayı dile getireceğinin ayetlerde ifade bulmuş şeklidir. Nitekim kişisel hak ve hürriyetler ilk etapta dile getirilerek tevhid akidesi topluma yerleştirilmek istenmiştir. Bu süreçte çok fazla sancı, zorluk, yılgınlık olsa da asla haklı davadan ve kararlılıktan vazgeçilmemesi Allah'ın yardımıyla zorlukların üstesinden gelineceği ve gerçek zaferin iyiler ve doğruların olacağına vurgu yapılmaktadır. Böylece Mekkî ya da Medenî dönemin herhangi bir zaman diliminde inen bir kıssanın veya ayetlerin Hz. Peygamber'in hayatında büyük bir karşılığı vardır. Bu sebeple kıssalara bir tür siyer-i Nebî'dir de denebilir.

KAYNAKÇA

- Ay, Mahmut. *Kur'ân Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak* - Hz. Mûsâ Kıssası Örneği -. İstanbul: Ensar Yayınları, 2017.
- Câbirî, Muhammed Âbid. *Fehmü'l-Kur'ân - Nüzül sırasına Göre - Hikmetli Kur'ân'ın anlaşılır Tefsiri*. Trc. Muhammed Coşkun, İstanbul: Mana Yayınları, 2017.
- Câbirî, Muhammed Âbid. *Medhalile'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Beyrut: Merkezü Dîrâsâti'l-Vahdeti'l-Arabiyye, 2007.
- Derveze, İzzet. *Et-Tefsîru'l-Hadîs*. Tunus: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2008.
- Esed, Muhammed. *Kur'ân Mesajı*. Trc. Ahmet Ertürk-Cahit Koytak. İstanbul: İşaret Yayınları, 2004.
- Hamîdullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. Trc. Salih Tuğ. Ankara: İmaj Yayınları, 2003.
- Harman, Ömer Faruk. "Mûsâ". *DİA*. XXXI: 207-213. İstanbul: TDV, 2006.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik. *Es-Sîretü'n-Nebeviyye*. Neş. Mustafa Sekkâ, İbrâhim el Ebyârî, Abdü'lhafız Şelebî. Kahire: İhyâu't-Turas, ts.
- İbn İshâk, *Sîretu İbn İshâk*, Ebu Abdiilah Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî. *Sîretu İbn İshâk*. Neş. Muhammed Hamidullah. Fas: 1976.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvîed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*. 1. Baskı. Kahire: Müessesetü'l-Kurtuba & Mektebetü'l Evlâdu'l-Şeyh, 2000.
- Karaman, Hayrettin - Çağrıcı, Mustafa - Dönmez, İbrahim Kâfi - Gümüş, Sadrettin. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: DİV, 2014.
- Kılıçarslan, Mehmet. "Bazı Kur'ân Kıssalarının İlmî ve Edebî Tahlili". *Turkish studies*. 13/9 (2018): 149-174.
- Kutub, Seyyid. *Fî zilâli'l-Kur'ân*. Trc. Emin Saraç - Bekir Karlığa - İ. Hakkı Şengüler. İstanbul: Akit Yayınları, ts.
- Mevdûdî, Seyyid Ebu'l-Alâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'ân Kıssalarının Mahiyeti*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2016.

- Öztürk, Mustafa – Ünsal, Hadiye. “Evvelü Mâ Nezel Meselesi Bağlamında Erken Dönem Mekki Sûrelerin Kavram ve Anlam Dünyası”. *Kur’ân Nüzulünün Mekke Dönemi Sempozyumu*. Ed. Mesut Okumuş. 94-141. Ankara: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, 2013.
- Paret, Rudi. *Kur’ân Üzerine Makaleler*. Trc. Ömer Özsoy. Ankara: Bilgi Vakfı Yayınları, 1995.
- Rahman, Fazlur. *İslâmî Yenilenme Makaleler IV*. Trc. Adil Çiftçi. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2003.
- Râzî, Ebu Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin Fahrettin. *Mefâtihu'l-Gayb*. Beyrut: Dâru'l-Fikir: 1981, ts.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u-l beyân fi te'vili'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999.
- İbn Âşûr, Ebû Abdilah Muhammed et-Tahir b. Muhammed b. Muhammed eş-Şazeli b. Abdilkâdir b. Muhammed. *Tefsîru-t Tahrîr ve't-Tenvîr*. Tunus: Dâru'l-Tunûsiyye, 1984.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. “Menâkıb”. 1. Baskı. İzzeddin Dillî, Ammârlit-Tayyâr, Yâsir Hasan. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2017.
- Topaloğlu, Bekir, “Tâhâ Sûresi”. *DİA*. XXXIX: 380. İstanbul: TDV, 1997.
- Watt, W. Montgomery. *İslam Nedir*. Trc. Elif Rıza. İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1923.
- Watt, W. Montgomery. *Hız Muhammed'in Mekkesi*. Trc. Mehmet Akif Ersin. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 3. Baskı. İstanbul: Eser Neşriyat, 1979.